

שחר ותמיד של בין הערבים אין אתם יכולים להם. מיד עמדו וטמאו את המזבח וביטלו את הקרבן. ועוד אמר להם, אלהי של ישראל שונא זימה הוא, גזרו עליהם שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יתקטעו אצבעותיו, וכיון שיהיו פרוצים בזמה יפלו בידכם. ושוב אמר להם מצוה אחת יש בידם, אם תבטלו אותה מיד אינן יכולין לעמוד, ואיזו זו? זו הדלקת המנורה ונרותיה, שכן כתיב (שמות כז, כ) להעלות נר תמיד, כשם שהן מעלים את הנר תמיד כך הם מקיימים תמיד, שכן כתיב (קהלת יא, ב) תן חלק לז' וגם לח', כל זמן שנותנים חלק בבית לז' נרות ושומרים ח' ימי החג אינן נעקרים מארצם לעולם. מיד עמדו וטמאו כל שמנים שבה ולא נשתייר אלא פך א' שהיה חתום בחותמו של כהן גדול תחת המזבח, אמר להם הב"ה: רשעים, עלי אתם מתיעצים, שלמה אמר בחכמתו תן חלק לז' וגם לח', תן חלק לז' אלו ז' נרות, וגם לח' אלו ח' ימי החג, ואתם רוצים לבטל אותה מתוך עמי, הריני מעמיד ז' בני חשמוני כנגד ז' נרות שאתם רוצים לבטל מבית, ואתן אתכם בידם, ויקבעו הלל ושמאי ח' ימי חנוכה על מפלתם של רשעים, כנגד ח' ימי החג שאתם רוצים לבטל מבית. והיינו דכתיב (תהלים יב, א) למנצח על השמינית מזמור לדוד. וכיון שצפה דוד ברוח הקדש חנוכה בני חשמוני, נתעצב בלבו ואמר שמא על שמם תיאמר שירה בבית, א"ל הקב"ה חייך על כל נס ונס שאני עושה לישראל אין שירה נאמרת אלא על שמך, הה"ד מזמור לדוד, וכתיב למנצח על השמינית מזמור לדוד.

חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה (שם לו, טו) א"ר יוחנן אלו יונים

באורים והערות

וכל כך למה, כדי שלא יאכלו ישראל בשר ולא חלב ולא גבינה ולא יהיה עליהם חרישה. גזרה זאת נזכרת גם בב"ר פט"ז, ד: "חוקל זו יחן שהיתה חוה וקלה בגורותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן שור שאין לכם חלק באלהי ישראל, והשחה שם פמ"ד, יו, ויקר פ"ג, ה, ושם פט"ו ט: "בהרת זו יחן שהיתה מבהרת בגזירותיה על ישראל ואומרת להן כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל" (במהדורת ר"מ מרגליות, עמ' שלט: מבחרת, אבל בהערות שם: "צ"ל מבהרת כמו ברוב הנוסחאות, וכן בתחומה בשתי המהדורות, כלומר מפרסמת גזירותיה בבהירות ובתוקף"). לענין השם תתני בן פחת, השחה עזרא ה, א, שהוא ראשון למשטינים, ומקבים ב, ו, א: "שלח המלך זקן איש אתונה לאנוס היהודים לסור מתורת אבות", וללשון: "אמר להם כל זמן שישאל מקריבין" וכו', את לשון הברייתא בסוף סוטה ובמקבילות: "אמר להן כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרין בידכם", ושמו"ר פנ"א, ובמקבילות: "כל ימים שיהיו בניך עסוקים בתורה ובקרבנות הם גיצולים מהן". בדבר הגזירה "שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יתקטעו אצבעותיו" בתקופה שלפני החשמונאים, השחה כתובות פב, ב: שבת יד, ב, טז, ב, והספרות על הפירושים הארמיים בראשית ימי הבית השני, שאין כאן מקומה, וספרו של יעקב גויבואר (בגרמנית) על תולדות משפט הגישואין, לייפציג, 1920, וביחוד מעמ' 238 שם. ולענין קביעת חג החנוכה לשמונה ימים כשמונה ימי החג (סוכות) ולא שבעה, השחה לשון מגילת תענית (גויבואר עמ' 16).

חרבם — פסוק זה משמש פתיחה לדרשה על ד' המלכים, ב"ר פמ"ב, א, ולהלן שם, ב: "אמר ר' אבין כשם שפתח בארבע מלכיות כך חותם בארבע מלכיות, את כורלעזר — מלך עילם ותדעל מלך גוים

יאבדו מן העולם וזה הדלקת נר שב"ה, שני להעלות נר תמיד וכתוב עליו תן חלק לשבעה וגם לשמונה. תן חלק לשבעה שכל מי שיש לו חלק בשבע גירות שהם מאירים תמיד בב"ה וגם לשמונה ימי החג אין בריה יכלה להם. עמדו וטמאו כל השמנים שבב"ה ולא נשתייר כ"א פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן שמונה ימים ועמד הק"ב וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הק"ב חשבת לעקור שבעת הגירות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם, אתה אמרת שכל מי שיוכיר שמי ידקר בחרב אני קובע הלל לשמי ח' של ימי חנוכה ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית. ניכר שאתה פסקא היא מקוצרת מן הדרשה הזאת שלפנינו, וניתנת להתבאר על פי זו. מלשון הגזרה בדרשה שלפנינו: "כל מי שיוכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב" קצת ראיה להע' רמא"ש למכילתא, מסכתא דבחדש פ"ט, עפ"י מס' סופרים פ"ה הי"ד, שהיה מנהגם לכתוב את שם השם "על קרן הפרה" ולא דוקא מטעמו "שלא יזוקו ויהיו מבורכים", אלא אולי כדי להקדישה, וגזרו שיכתבו שם ע"ז. אך מלשון מגילת תענית סוף פ"ב (סה"ה, גויבואר, ח"ב עמ' 6): "שבימי מלכות יון היו מביאים עטרות של חרד ותולין אותן על פתחי בתי ע"א שלהם ועל פתחי החנויות ועל פתחי החצרות ושרין בשיר לע"א וכותבין על מצחו של שור ועל מצחו של חמור שאין לבעליהם חלק באלהי ישראל, כמו שהיו פלשתיים עושין, כמו שנאמר וחרש לא ימצא וגו' והיתה הפצירה פים וגו'", משמע שטעם הגזרה היה למנוע שור וחמור או שה מישראל. וכך כתוב ב"מדרש לחנוכה" (ביהמ"ד ליעללינעק, ח"ו, עמ' ו): "והעבירו קול כל אדם מישראל שיש לו שור או שה יחקק על קרניו שאין לו חלק באלהי ישראל,